

Bibó István évnyitó beszéde

Elhangzott 2002. szeptember 1-én

Kedves jelenlévők! Szeretettel köszöntök minden diákot, szülőt, az iskola tanárait és munkatársait a 2002/2003-as tanév megnyitása alkalmából; szeretettel és külön köszönettel köszöntöm az ünnepségünknek helyet adó gyülekezet tagjait.

Mai évnyitónkon egy olyan szóból, olyan fogalomból szeretnék kiindulni, amely iskolai helyzetekben gyakran felmerül, de ezeknél a helyzeteknél sokkal távolabbra mutat; ez a fogalom a betyárbecsület.

Mindannyian tudjátok, mit jelent ez, mi a tartalma: a betyárok és a többiek becsülete más, eltérő. Valakik nem ugyanazt értik becsületen, mint a többiek, a társadalom többi része. Az ide tartozó helyzeteket ismeritek, mindannyian ismerjük.

Ezzel szemben áll egy másik felfogás, amely azt mondja: a becsület, a tisztesség, a jóindulat, szeretet, stb. egy és oszthatatlan. Nincs magyar becsület és román becsület, nincs katolikus szeretet és református szeretet, nyugateurópai tisztesség és balkáni tisztesség, baloldali pártatlanság és jobboldali pártatlanság; és ugyanennek a nézetnek a logikus negatívját is vallja ez a felfogás: a gonoszság, primitívség, ostobaság is egy és oszthatatlan: nincs külön református és katolikus képmutatás, hívő és ateista primitívség, jobboldali és baloldali disznóság. Ezek a fogalmak nem osztályozhatók világnézetek, felekezetek, politikai oldalak, népek, kisebbség-többség szerint, általában azok szerint a szempontok szerint, amelyek az embereket a társadalomban meg szokták osztani.

Talán nem meglepő, ha elárulom, hogy én ezt az utóbbi véleményt osztom: az erkölcs alapfogalmait és az ezekre épülő fogalmakat nem lehet jelzőkkel ellátni, mert ezzel magának az

alapfogalomnak az értékét és érvényességét szüntetjük meg, s a kettéosztott erkölcs tragédiához és halálhoz vezet. Ha van jobboldali és baloldali pártatlanság, akkor pártatlanság nincs. Parasztbecsület, amely más, mint a környező társadalom más részeinek becsülete - tragédia és halál. Családi becsület, amely más, mint egy másik család becsülete - tragédia és halál (Rómeó és Júlia.); az élet értékének ellentétes felfogása két kultúrkör között - tragédia és halál. (Az öngyilkos terrorizmus gyakorlata ezt világosan bizonyítja.)

Be kellene látni, hogy az érdekek és értékek ellentéténél van mélyebb és fontosabb, alapvető közös érdek és érték; de ez a belátás nem könnyű, mert erkölcsi, érzelmi és értelmi erőfeszítés kellene hozzá, még hozzá minden konkrét helyzetben újra és újra újabb erőfeszítés. Az iskolában még csak-csak előfordul, hogy belátjuk: tanár-diák közös érdeke, hogy a diák minél felkészültebben, értelmileg-érzelmileg minél teherbíróbb és minél harmonikusabb emberként hagyja el az iskolát; de hogyan lássa be közös érdekét az öngyilkosságra készülő muzulmán terrorista és a korlátozott amerikai menedzser? Annyira nem könnyű, hogy szinte naivság is feltételezni, hogy lehetséges.

Egy kettéosztott világban viszont - látszólag - sokkal könnyebb tájékozódni, pontosabban azt érezni, azt hinni, hogy jól tájékozodom: vagyunk mi, és vannak ők. Ha aztán konkrét, élő emberrel találkozunk, akkor ennek értelmében nem az a kérdés, milyen ez az ember (aki milliók közt az egyetlen), hanem az, hova tartozik? Milyen a bőre színe? Jár-e templomba vagy nem? melyik templomba jár? melyik pártra szavazott? milyen nyelven beszél? - és rögtön tudom, hogy tolvaj-e vagy nem, hülye-e vagy nem, tisztességes-e vagy nem. Jobban megismerni? Minek? Gondolkodni rajta? Felesleges időpocsékolás. Megpróbálni megérteni, miért olyan, amilyennek látszik? Á, dehogy, miért strapáljam magam egy ilyenért? Ne tessék nevetni, ez most kiélezett helyzet kiélezett megfogalmazása, de gondolatok bele: mennyivel könnyebben hisszük el a rosszat valakiről, ha annyit már tudunk róla, hogy a másik táborba tartozik, mennyire nem próbálunk utánagondolni a róla hallott negatívumok valószínűségének, mennyire nem keressük tettei vagy szavai magyarázatát vagy mentségét, mennyire nem tesszük meg azt, amit a saját táborunkba tartozókkal mindig gondosan megteszünk. Mennyire nem próbálunk az ő fejével gondolkodni, az ő helyzetét átérezni és átgondolni - csak a magunkét. Úgy viselkedünk - bizony keresztyénként is - mintha az empátia nem mindenkinek járna; pedig a szeretetnek - és különösen az ellenség szeretetének - az empátia volna az első lépcsőfoka.

Soha ne dőljetek be tehát az akármilyen alapon kettéosztott világ látszólagos logikájának, vagy erejének, súlyának, mozdíthatatlanságának. Ennek nekifeszülni, ezt megváltoztatni, vagy úgy ellentmondani ennek a kettéosztásnak, a kettéosztás minden újabb lépésének, hogy közben azt érzitek, nem tudjátok megváltoztatni a helyzetet (és kibírni az ezzel járó feszültséget), ez nagyon nehéz lesz. Nem tudom, hogy vigasztaló-e, ha elárulom, hogy én több évtizede próbálom a saját életemben ezt a meggyőződést képviselni, ellentmondani a hamisan

kettéosztott világnak, hol ügyesen, hol ügyetlenül, de végsőleg elég kevés eredménnyel; és a nálam sokkal nagyobb szellemi kapacitású édesapám is reménytelennek tűnő helyzetekben járta ugyanezt az utat. Honnan volt erőnk ehhez, neki és nekem a magunk helyén? Nyilván sejtitek, hogy nem saját forrásból. Hadd mondjak most annyit, hogy neki haláláig, nekem mostanáig minden sikertelenség ellenére nem fogyott el az a meggyőződésünk, hogy - az eredményességi mutatóktól függetlenül - ezt kell tennünk.

Kérni szeretném tehát, még egyszer: ne adjátok meg magatokat annak, hogy ezt a helyzetet tudomásul kell venni. Kívánni pedig azt szeretném nektek, hogy egész életetekben kapjatok ehhez elég lelki erőt; a következő tanévben pedig kapjátok meg mindazt, ami szellemi és lelki fejlődésüket ebbe az irányba továbbsegíti. Ugyanez a két kívánság a Biblia szavaival összefoglalva így hangzik: az Istennek békessége, amely minden értelmet felül halad, őrizze meg szíveiteket és gondolataitokat a Krisztus Jézusban.

Ezzel a kéréssel és kívánsággal nyitom meg a 2002-2003-as tanévet.